IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

YANGI O‘ZBEKISTON DAVRIDA MAHALLA INSTITUTINING MODERNIZATSIYALASHUVI VA OILAVIY TADBIRKORLIK SOHASIDAGI YANGI IMKONIYATLAR

Ergashbayev Shoxruxjon Shuxrat o’g’li
O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi Namangan viloyati
hududiy filiali bosh mutaxassisi
Namangan davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Yangi O‘zbekiston sharoitida mahalla institutining institutsional, tashkiliy va funksional modernizatsiyasi oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonlari bilan uzviy bog‘liqlikda tahlil qilinadi. Tadqiqotda mahallabay boshqaruv, “Mahalla yettiligi”, raqamli xizmatlar, ijtimoiy yordam va bandlikka ko‘maklashish mexanizmlari mahallani faqat an’anaviy o‘zini o‘zi boshqarish tuzilmasi sifatida emas, balki hududiy rivojlanish, iqtisodiy faollik va ijtimoiy kapitalni safarbar qiluvchi kompleks platforma sifatida ko‘rsatishi asoslanadi. Maqolada oilaviy tadbirkorlik subyektlarining huquqiy maqomi, imtiyozli kreditlar, kasanachilik, hunarmandchilik, tomorqa xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish va ayollar-yoshlar tashabbuslari orqali paydo bo‘layotgan yangi imkoniyatlar ilmiy jihatdan yoritiladi.

Kalit so‘zlar: mahalla instituti, Yangi O‘zbekiston, modernizatsiya, oilaviy tadbirkorlik, mahallabay ishlash, ijtimoiy kapital, bandlik, raqamli mahalla.

KIRISH

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot bosqichida mahalla instituti jamiyatning eng quyi, biroq eng faol ijtimoiy-huquqiy bo‘g‘ini sifatida yangicha mazmun kasb etmoqda. Avvalgi yillarda mahalla ko‘proq urf-odat, qo‘ni-qo‘shnichilik, marosimlar, ma’naviy tarbiya va o‘zaro yordam kabi an’anaviy munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi makon sifatida talqin qilingan bo‘lsa, hozirgi islohotlar sharoitida u aholining muammolarini aniqlash, ijtimoiy himoya, bandlik, tadbirkorlikka yo‘naltirish, yoshlar va xotin-qizlar bilan ishlash, soliq, profilaktika, raqamli xizmatlar hamda mahalliy infratuzilmani rivojlantirish jarayonlarida kompleks boshqaruv maydoniga aylanmoqda. Mazkur o‘zgarishning nazariy ahamiyati shundaki, mahalla endilikda faqat madaniy identiklikni saqlovchi an’ana emas, balki davlat siyosati bilan fuqarolarning kundalik ehtiyojlari tutashadigan, rasmiy institutlar va norasmiy ijtimoiy aloqalar bir-birini to‘ldiradigan gibrid ijtimoiy tizim sifatida maydonga chiqmoqda [1]. Mahalla institutining modernizatsiyalashuvi, eng avvalo, uning funksional yuklamasi kengayishi bilan tavsiflanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-209-son Farmonida mahalla aholining muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashi lozimligi belgilangan bo‘lib, bu yondashuv mahallani pastdan yuqoriga qarab axborot, ehtiyoj, tashabbus va javobgarlik oqimini shakllantiruvchi institutsional mexanizmga aylantiradi [3]. Shu nuqtayi nazardan, mahallaning an’anaviy ijtimoiy birdamlik resurslari zamonaviy boshqaruv texnologiyalari bilan uyg‘unlashganda, hududlarning real iqtisodiy salohiyatini ko‘rish, oilalar kesimidagi daromad manbalarini tahlil qilish, ishbilarmonlikka moyillikni aniqlash va aholi bandligini ko‘paytirish imkoniyati kuchayadi. Aynan shu yerda mahalla modernizatsiyasi bilan oilaviy tadbirkorlik o‘rtasida organik aloqadorlik vujudga keladi. Oilaviy tadbirkorlik Yangi O‘zbekiston iqtisodiy siyosatida kichik biznes, o‘zini o‘zi band qilish, hunarmandchilik, kasanachilik, xizmat ko‘rsatish, tomorqa va dehqon xo‘jaliklari, mahalliy ishlab chiqarish hamda ayollar-yoshlar tashabbuslarini birlashtiruvchi moslashuvchan iqtisodiy shakl sifatida namoyon bo‘lmoqda. “Oilaviy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonun oilaviy korxona va oilaviy mehnat munosabatlarining huquqiy asoslarini belgilab bergani bilan muhimdir [2]. Biroq huquqiy imkoniyat mavjudligi

o‘z-o‘zidan iqtisodiy natija bermaydi; uni real hayotga tatbiq etish uchun xonadon darajasida ehtiyojni biladigan, ishonch kapitaliga ega, oilaning ko‘nikma va resurslarini kuzata oladigan hamda bank, hokimlik, bandlik organlari va bozor infratuzilmasi bilan aloqa o‘rnata oladigan vositachi zarur. Yangi sharoitda bunday vositachilik vazifasini aynan mahalla bajarishi mumkin.

“Har bir oila — tadbirkor” dasturining mazmunida ham oilaning barqaror daromad manbaiga ega bo‘lishi uchun sharoit yaratish, aholining tadbirkorlik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, imtiyozli kreditlar ajratish, kasanachilik va kichik ishlab chiqarishni rivojlantirish, mahallalarda bozor infratuzilmasi va xizmat ko‘rsatish shoxobchalarini kengaytirish kabi vazifalar mujassamdir [5]. Mazkur dastur mahalla institutining iqtisodiy vazifasini keskin kuchaytiradi: mahalla endi faqat ehtiyojmand oilalarni ro‘yxatga oladigan tuzilma emas, balki ularni daromad keltiruvchi faoliyatga olib kiradigan, iqtisodiy xulq-atvorni o‘zgartiradigan, oila resurslarini loyihaga aylantiradigan hamkor sifatida ko‘riladi. Bu esa an’anaviy ijtimoiy yordam paradigmasidan faol iqtisodiy inklyuziya paradigmasiga o‘tishni bildiradi. Mahalla modernizatsiyasining yana bir muhim jihati “Mahalla yettiligi” modeli orqali tarmoqlararo koordinatsiya kuchayishidir. Mahalla raisi, hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori vazifalarining o‘zaro uyg‘unlashtirilishi oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashda faqat kredit berish bilan cheklanmaydigan, balki ma’naviy-psixologik tayyorgarlik, huquqiy maslahat, bozor topish, soliq intizomi, kasbga o‘qitish, ijtimoiy himoya va xavfsiz muhitni birgalikda ta’minlaydigan ko‘p komponentli tizimni yaratadi [6]. Bu yondashuv mahalla miqyosida “muammo — resurs — yechim — natija” zanjirini shakllantiradi. Raqamlashtirish ham modernizatsiyaning ajralmas qismidir. Mahalla faoliyatiga axborot tizimlari, murojaatlarni qayd etish, KPI indikatorlari, subsidiyalar va ijtimoiy yordam bo‘yicha elektron ro‘yxatlar, “Raqamli mahalla” platformalari kirib kelishi boshqaruvning shaffofligi, tezkorligi va tahliliy imkoniyatini oshiradi. Biroq raqamli boshqaruv mahallaning insoniy muloqotga asoslangan mohiyatini inkor qilmasligi lozim; aksincha, u oqsoqollik, qo‘shnichilik, maslahat, ishonch, jamoaviy nazorat kabi an’anaviy resurslarni ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish bilan boyitishi zarur. Ana shundagina mahalla institutining modernizatsiyasi byurokratik yuklama emas, balki aholiga yaqin, moslashuvchan va natijador boshqaruv texnologiyasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Mavzuning ilmiy dolzarbligi shundan iboratki, mahalla va oilaviy tadbirkorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni faqat iqtisodiy dasturlar yoki huquqiy normalar yig‘indisi sifatida emas, balki institutsional o‘zgarish, ijtimoiy kapital, hududiy rivojlanish va mikroiqtisodiy faollik kesishmasida o‘rganish zarur. Mahalla oilaning real ehtiyojini biladi, oilaviy tadbirkorlik esa mahalla darajasida daromad, bandlik, o‘zini o‘zi ta’minlash va ijtimoiy barqarorlikni kuchaytiradi. Shu sababli ushbu maqola mahalla institutining modernizatsiyalashuvini oilaviy tadbirkorlikning yangi imkoniyatlari bilan birgalikda tahlil qilib, Yangi O‘zbekistonning “inson qadri”, “mahallabay ishlash”, “daromadli bandlik” va “hududiy inklyuziv rivojlanish” tamoyillari o‘rtasidagi konseptual aloqalarni ochib berishga qaratiladi. Mazkur jarayonda mahallaning iqtisodiy funksiyasini chuqur anglash uchun “xonadon iqtisodiyoti” tushunchasiga e’tibor qaratish lozim. Xonadon iqtisodiyoti rasmiy mehnat bozori, norasmiy bandlik, oilaviy mehnat taqsimoti, mavsumiy daromad, tomorqa, hunar, qarindoshlik yordami va iste’mol xarajatlarining o‘zaro birikmasidan iborat murakkab mikrotizimdir. Mahalla ushbu mikrotizimni tashqaridan kuzatadigan emas, balki uning ichki ritmini, ijtimoiy muhitini va mavjud cheklovlarini biladigan institutdir. Shu sababli oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishda faqat moliyaviy resurs berish yetarli emas; biznes g‘oyaning oilaning real imkoniyati, mehnat resursi, jins va yosh tarkibi, mahalliy infratuzilma, transport, elektr energiyasi, suv, internet, savdo nuqtalari va iste’mol talabi bilan mosligi tahlil qilinishi zarur. Mahalla bu tahlilni mahalliy bilimlar asosida amalga oshirish imkoniga ega. Bundan tashqari, mahalla institutining

modernizatsiyasi ijtimoiy adolat va iqtisodiy samaradorlik o‘rtasidagi nozik muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mazkur mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Yangi O‘zbekiston sharoitida mahalla institutining o‘zgarishi va oilaviy tadbirkorlikning kengayishi ikki mustaqil jarayon emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi institutsional hodisalardir. Google Scholar bazasida ko‘rinadigan o‘zbek tadqiqotchilaridan Fayzulla Tolipovning “Formation of Family Entrepreneurship in Uzbekistan and its Role in Employment (Historical Analysis)” nomli maqolasi oilaviy tadbirkorlikning bandlikni ta’minlashdagi tarixiy-institutsional rolini yoritishi bilan ahamiyatlidir [7]. Tolipov oilaviy tadbirkorlikni faqat kichik biznes shakli sifatida emas, balki aholining mehnat resurslarini iqtisodiy jarayonga kirituvchi, uy xo‘jaligi darajasidagi ishlab chiqarish tajribasi, hunar, kasanachilik va mahalliy ehtiyojlarni bozor mexanizmi bilan bog‘lovchi ijtimoiy-iqtisodiy mexanizm sifatida ko‘rsatadi. Uning yondashuvida oila iqtisodiy subyektga aylanishi uchun tashqi qo‘llab-quvvatlash, huquqiy kafolat, moliyaviy kirish imkoniyati va bandlik siyosati bilan uyg‘unlashgan mahalliy muhit zarur bo‘ladi. Bu fikr mazkur maqola mavzusi uchun muhim, chunki oilaviy tadbirkorlik aynan mahalla darajasida real resurs, mehnat taqsimoti, ko‘nikma va ijtimoiy ishonch bilan to‘qnashadi.

Baxriddin Bakhodir-oglu Egamberdiyevning Google Scholar’da aks etgan “The Philosophical Role of Customs and Rituals in Social Life and the Mahalla System in Uzbekistan” nomli ishida esa mahalla tizimining falsafiy-ijtimoiy mohiyati urf-odatlar, marosimlar, madaniy xotira, birdamlik va legitimlik kategoriyalari orqali talqin qilinadi [8]. Egamberdiyev mahallani faqat ma’muriy birlik emas, balki kollektiv xotira, ijtimoiy nazorat, axloqiy me’yor va o‘zaro yordamni qayta ishlab chiqaradigan madaniy-institutsional makon sifatida ko‘radi. Ushbu yondashuv oilaviy tadbirkorlikka nisbatan ham muhim metodologik asos beradi: chunki oilaviy biznesda ishonch, qarindoshlik, qo‘shnichilik, obro‘, mehnat intizomi va hamkorlik madaniyati iqtisodiy resurslar qatorida turadi. Agar Tolipov tadbirkorlikni bandlik va iqtisodiy faollik nuqtayi nazaridan tushuntirsa, Egamberdiyev mahallani bunday faollikni axloqiy va madaniy jihatdan legitimlashtiruvchi muhit sifatida tahlil qiladi. Ikki olim qarashlarini uzviy bog‘laganda, mahalla va oilaviy tadbirkorlik o‘rtasidagi aloqaning ikki qatlami ko‘rinadi. Birinchi qatlam — iqtisodiy-pragmatik qatlam bo‘lib, u oilaning daromad topishi, ish o‘rni yaratishi, kredit va bozorga chiqishi, hunarmandchilik yoki xizmat ko‘rsatish orqali yashash sifatini oshirishini ifodalaydi. Ikkinchi qatlam — ijtimoiy-madaniy qatlam bo‘lib, u mahalla ichidagi ishonch, qo‘llab-quvvatlash, maslahat, norasmiy nazorat va obro‘ mexanizmlarini qamrab oladi. Tolipovning bandlikka yo‘naltirilgan tarixiy tahlili Egamberdiyevning mahalla haqidagi falsafiy tahlili bilan birlashtirilganda, oilaviy tadbirkorlikning muvaffaqiyati nafaqat kredit miqdori yoki biznes-reja sifati, balki mahalla institutining ijtimoiy kapitalni iqtisodiy kapitalga aylantira olish salohiyatiga ham bog‘liq ekani ayon bo‘ladi. Demak, mavjud adabiyotlar mazkur maqola uchun muhim nazariy poydevor yaratadi, biroq mahalla modernizatsiyasi, “Mahalla yettiligi”, raqamli boshqaruv va oilaviy tadbirkorlikning yangi imkoniyatlarini yagona konseptual tizimda tahlil qilish zarurati saqlanib qolmoqda. Adabiyotlar tahlilidan kelib chiqadigan yana bir muhim jihat shuki, o‘zbek olimlari mahallani ko‘pincha milliy qadriyatlar, ijtimoiy birdamlik va tarixiy davomiylik nuqtayi nazaridan izohlagan bo‘lsalar, oilaviy tadbirkorlikka oid ishlar uni bandlik, daromad va kichik biznesning institutsional shakli sifatida talqin qiladi. Mazkur maqola aynan shu ikki yo‘nalishning tutash nuqtasini kengaytiradi: mahalla oilaviy tadbirkorlikni “ijtimoiy muhit”, “ishonch tarmog‘i” va “manzilli boshqaruv” orqali qo‘llab-quvvatlaydi, oilaviy tadbirkorlik esa mahallaning ijtimoiy barqarorlik, o‘zaro yordam va farovonlikni oshirish funksiyalariga iqtisodiy mazmun beradi. Shu sababli Tolipov va Egamberdiyev qarashlari birgalikda o‘qilganda, oilaviy tadbirkorlikning muvaffaqiyati faqat

iqtisodiy ko‘rsatkichlar emas, balki mahalla ichidagi axloqiy ishonch, jamoaviy mas’uliyat va institutsional vositachilik bilan ham baholanishi kerakligi ko‘rinadi. Demak, adabiyotlar tahlili mazkur mavzuda iqtisodiy va sotsiomadaniy yondashuvlarni birlashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Aynan shu sintez mahalla institutining yangilanishini oilaviy tadbirkorlikning tashkiliy, huquqiy va madaniy shartlari bilan birga o‘rganishga imkon beradi.

METODOLOGIK QISM

Ushbu maqolada mahalla institutining modernizatsiyalashuvi va oilaviy tadbirkorlik sohasidagi yangi imkoniyatlarni ochib berish uchun kompleks metodologik yondashuv qo‘llanildi. Avvalo, normativ-huquqiy tahlil metodi asosida fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, oilaviy tadbirkorlik, “Har bir oila — tadbirkor” dasturi, PF-209-son Farmon, PQ-402-son qaror hamda “Mahalla yettiligi” faoliyatini tartibga soluvchi hujjatlar mazmuni o‘rganildi. Bu metod mahalla institutining vakolatlari, huquqiy maqomi, boshqaruvdagi o‘rni va oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashdagi rasmiy mexanizmlarini aniqlash imkonini berdi. Shu bilan birga, institutsional tahlil metodi yordamida mahalla raisi, hokim yordamchisi, xotin-qizlar faoli, yoshlar yetakchisi, ijtimoiy xodim, profilaktika inspektori va soliq inspektori faoliyatining o‘zaro bog‘lanishi, ularning oilaviy biznes tashabbuslarini aniqlash, saralash, moliyalashtirish va monitoring qilishdagi tizimli roli ko‘rib chiqildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Yangi O‘zbekiston davrida mahalla institutining modernizatsiyalashuvi oilaviy tadbirkorlik uchun uch darajadagi yangi imkoniyatlarni shakllantirmoqda: institutsional imkoniyat, iqtisodiy imkoniyat va ijtimoiy-kapital imkoniyati. Institutsional darajada mahalla endilikda aholining ehtiyojlarini oddiy ro‘yxatga olish bilan cheklanmay, ularni tizimli baholash, muammo va resurslarni moslashtirish, tegishli idoralar bilan koordinatsiya qilish, subsidiya, kredit, kasbga o‘qitish va ijtimoiy yordam jarayonlarida yo‘naltiruvchi bo‘g‘in vazifasini bajarmoqda. PF-209-son Farmon va keyingi hukumat qarorlari mahalla raisining mas’uliyatini kuchaytirib, mahallani “birinchi bo‘g‘in” sifatida ko‘rish orqali aholiga yaqin boshqaruvning amaliy modelini yaratdi [3; 6]. Bu holat oilaviy tadbirkorlik uchun muhim, chunki tadbirkorlik salohiyati ko‘pincha makrostatistik ko‘rsatkichlarda emas, balki aniq xonadonning hunari, tomorqasi, bo‘sh vaqti, ayollar va yoshlarining ko‘nikmasi, mavjud jihozlari va mahalliy bozor ehtiyojlarida namoyon bo‘ladi.

MUHOKAMA

Maqola mavzusi yuzasidan xorijiy ilmiy adabiyotlarda mahalla institutining tabiati, uning davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘rni hamda ijtimoiy yordam mexanizmidagi roli borasida muhim polemik qarashlar mavjud. Marianne Kampning mahalla qo‘mitalari va ijtimoiy ta’minot haqidagi tadqiqotida mahalla, ayniqsa, ayollar va davlat o‘rtasidagi vositachi institut sifatida talqin qilinadi [9]. Kamp nazarida mahalla aholining turmush sharoiti, oila ichidagi ehtiyojlar, xotin-qizlar muammolari va ijtimoiy yordamga muhtoj qatlamlar haqida bevosita axborotga ega bo‘lgan quyi tuzilma bo‘lgani uchun davlat siyosatini “xonadon darajasi”ga tushirish imkonini beradi. Bu yondashuv Yangi O‘zbekiston sharoitida oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashga mos keladi, chunki kredit yoki subsidiya samarali bo‘lishi uchun avvalo oilaning real salohiyati va ehtiyoji to‘g‘ri aniqlanishi lozim. Kampning pozitsiyasiga ko‘ra, mahallaning kuchi uning yaqinlik, ishonch va kundalik hayotni bilish qobiliyatidadir. Johan Rasanayagam esa mahallani faqat ijtimoiy yordamni taqsimlovchi qulay mexanizm sifatida emas, balki axloqiy tartib, jamoaviy nazorat, “to‘g‘ri fuqaro” haqidagi tasavvurlar va davlat hokimiyati bilan kundalik hayot o‘rtasidagi murakkab munosabatlar shakllanadigan maydon sifatida o‘rganadi [10]. Uning fikridan kelib chiqib aytish mumkinki, mahalla oilaviy tadbirkorlikni rag‘batlantirganda nafaqat iqtisodiy imkoniyat yaratadi, balki tadbirkor oiladan ma’lum axloqiy me’yorlar, jamoadagi obro‘, soliq va kredit intizomi, o‘zaro javobgarlik va ijtimoiy moslashuvni ham talab qiladi. Bu yerda Rasanayagamning yondashuvi Kampning nisbatan funksional qarashini muammolashtiradi: agar

mahalla juda kuchli nazorat vositasiga aylansa, tashabbuskorlik, xususiylik va tadbirkorlik erkinligi ma’lum darajada cheklanishi mumkin. Ushbu ikki xorijiy olim o‘rtasidagi ilmiy bahsni umumlashtirsak, bir tomonda mahalla davlat xizmatlarini mahalliylashtiruvchi, ijtimoiy himoyani aniqlashtiruvchi va oilaviy tadbirkorlikni manzilli qo‘llab-quvvatlovchi samarali vosita sifatida ko‘riladi; ikkinchi tomonda esa mahalla haddan tashqari ma’muriylashib ketsa, uning an’anaviy birdamlik va o‘zini o‘zi boshqarish mohiyati zaiflashishi mumkinligi ta’kidlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Yangi O‘zbekiston davrida mahalla institutining modernizatsiyalashuvi oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun muhim ijtimoiy-iqtisodiy zamin yaratmoqda. Mahalla bugun an’anaviy qadriyatlar, qo‘shnichilik, maslahat va o‘zaro yordam makoni bo‘lib qolgan holda, aholi muammolarini aniqlash, bandlikka ko‘maklashish, tadbirkorlik tashabbuslarini saralash, ijtimoiy yordamni manzillashtirish, raqamli monitoring va tarmoqlararo hamkorlikni yo‘lga qo‘yuvchi zamonaviy institutga aylanmoqda. Bu o‘zgarish oilaviy tadbirkorlik uchun ayniqsa ahamiyatli, chunki oila miqyosidagi iqtisodiy faoliyat ko‘p hollarda yirik investitsiya emas, balki kichik resurslarni to‘g‘ri aniqlash, mahalliy ehtiyojni ko‘rish, mehnat ko‘nikmasini biznesga aylantirish, ishonch va maslahat tarmog‘idan foydalanish orqali rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – 22.04.2013. – O‘RQ-350-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-2156899 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
2. O‘zbekiston Respublikasining “Oilaviy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonuni. – 26.04.2012. – O‘RQ-327-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-2004956 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni. – 21.12.2023. – PF-209-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-6705763 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston mahallalari uyushmasi faoliyatini yo‘lga qo‘yish va mahallalarda boshqaruv tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarori. – 21.12.2023. – PQ-402-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-6705734 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Har bir oila — tadbirkor” dasturini amalga oshirish to‘g‘risida”gi Qarori. – 07.06.2018. – PQ-3777-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-3772869 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Mahalla yettiligi” faoliyatini samarali tashkil etish hamda hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori faoliyatini eng muhim samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholashda mahalla raisining ishtirokini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. – 18.05.2024. – 292-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/docs/-6931871 (murojaat sanasi: 19.06.2026).
7. Tolipov F. Formation of Family Entrepreneurship in Uzbekistan and its Role in Employment (Historical Analysis) // Journal of Social Research in Uzbekistan. – 2021. – Vol. 1, № 1. – P. 1–3. – URL: https://topjournals.uz/index.php/jsru/article/view/3 (murojaat sanasi: 19.06.2026).

8. Egamberdiyev B. B. The Philosophical Role of Customs and Rituals in Social Life and the Mahalla System in Uzbekistan // Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi. – 2026. – Vol. 2, № 5. – P. 29–36. – DOI: 10.5281/zenodo.20502260.
9. Kamp M. Between Women and the State: Mahalla Committees and Social Welfare in Uzbekistan // The Transformation of Central Asia: States and Societies from Soviet Rule to Independence / ed. by P. Jones Luong. – Ithaca: Cornell University Press, 2004. – P. 29–58.
10. Rasanayagam J. Islam in Post-Soviet Uzbekistan: The Morality of Experience. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 280 p.